

ar ko sirga slavenie ●

Vīra pelni un sievas asaras

Atgriezies no Tālajiem Austrumiem, Krievijas kara intendantūras ierēdnis un *Lāčplēša autors Andrejs Pumpurs* jau pēc nepilna gada, smagas slimības izmocīts, mirst.

...Kādā 1901. gada jūlija naktī pie maza namiņa durvīm Daugavpilī atskan zvans. Kamēr mājinieki vēl īsti nesaprot, kas notiek, nepacietīgais atbraucējs jau sit pie loga rūts. Veselus vienpadsmit mēnešus kolēģijas asesors Andrejs Pumpurs nav bijis mājās – ceļojis gan pa sauszemi, gan jūrām, aizbraucis līdz pat Singapūrai, lai kroņa uzdevumā nogādātu Mandžūrijā lielu daudzumu kara mantu. Saņēmis pateicības par veiksmīgu un enerģisku darbu mantu iepakojšanā un nogādāšanā, pavēli godam izpildījis, tagad cer kādu brīdi vadīt ģimenes vidū.

Biedējošās urnas

Sieva un bērni apstāj pārbraukušo ceļinieku, kurš atcerējies visus, katram atvedis kādu smalku japāņu nieciņu. Ģimene dzer smaržīgo Ķīnas tēju, aplūko dāvanas. Uzlikdams uz galda beidzamo suvenīru – divas skaistas urnas, Pumpurs saka:

“Tai vienā – sievas pelni, otrā – vīra asaras”. Ede tā negrib atstāt, aši atbild: “Varbūt arī otrādi, tai vienā – vīra pelni, otrā – sievas asaras.”

Kam viņš vispār tādas lietas veda mājās? Būtu atstājis tur Austrumos!

Kad pēc pāris mēnešiem Andreju Pumpuru sāk mocīt stipras sāpes kreisajos sānos, tāpat locītavās un piemetas nepārejošs klepus, viņi abi ar Edi iedomājas vienu un to pašu. Ka tikai nejausi izteiktajiem vārdiem nav bijusi kāda nozīme!

Diagnozes nav, bet jāārstē ir

Pumpurs, vēl pavisam nesen vadījis laivu satrako-tā Daugavas straumē (lai nogādātu uz balli divas jaunkundzes, to Ede nekad nepiemirst atgādināt), krievu armijas uniformā izskatās tik stalts un brašs, ka šķiet neticami viņa jau sešdesmit nodzīvotie mūža gadi. Bet nu pēkšņi spēcīgais vīrs pārvēršas sāpju mocītā reimatiķi.

Ar katru dienu mokas kļūst lielākas. Ārsti kara slimnīcā vēl šaubās un strīdas par diagnozi. Bet jāārstē ir, un hospitāļa dakteri ārstē gan *aso*, gan *hronisko* reimatismu. Tiek izmēģināti dažādi līdzekļi, no kuriem jēgas nav – slimnieka stāvoklis pasliktinās. Labā roka vairs īsti nedarbojas, tāpēc arī rakstīšana nevedas. Slimnīcā guļot, būtu tik daudz laika, varētu pabeigt ceļojuma piezīmes. Ja tās publicētu, ienāktu arī kāda naudiņa. Visi Mandžūrijas komandējumā iekrātie septiņsimt rubļi jau izgājuši. Pumpuriem nauda nekad īsti nav turējusies, ģimene liela, vajadzību daudz. Arturs Valdis jau pieaudzis un savā maizē, bet vēl ir trīs dēli un pastarīte Elza, un Edes māsasmeita Angelika...

Liktenīgās vannas

“Cerē, vēl nav viss pagalam,

Laiks ar' likteni var lauzt.”

Tā Pumpurs dzejo *Mājas Viesim*, sagaidot jauno, 1902. gadu. Tas kļūst par viņa pēdējo dzejoli.

Kad četru mēnešu laikā izveseļošanās nav panākta, bet notikusi tikai stāvokļa pasliktināšanās, kara hospitālis laikus atbrīvojas no *nepareizā* slimnieka. Viņu moka ne tikai iekšķīgās sāpes, bet arī daudzie augoņi, kas virs ādas ir tik cieti kā kamoli, bet zem tās aug un plešas plašumā. Protams, ka dienestu turpināt viņš nevar, kaut tajā skaitās.

Rūpes par vīru pārņem Ede. Tin vati ap augoņiem, lai tie neskartos pie krekla un nedarītu sāpes, iekārto vīra guļvietu, patiesībā sēdvietu, atzveltnes krēslā uz riņķa, kas pildīts ar gaisu. Ede saprot, ka Pumpuram vajadzīgs siltums un sauss gaiss, tāpēc novieto viņu saulainākajā un siltākajā mājas istabā, kuru vēdina caur divām blakustelpām. Sāpīgie augoņi nedaudz mazinās, uzlabojas arī Pumpura pašsajūta.

Bet tā kā asesors, kopš 19. februāra – jau galma padomnieks, Pumpurs ir tik vājš, ka uz darbu inten-

Kad tapis šis vienīgais saglabājies Pumpura fotoportrets, nav īsti skaidrs – minēti gan 19. gadsimta 80. gadi, gan 1901. gads.

Lielā kopējā palāta Rīgas pilsētas slimnīcā, 20. gadsimta sākums.

dantūrā nespēj iet, kara hospitāļa ārsti spiesti slimnieku apmeklēt mājās. Kāds jauns dakteris izlemj, ka vislabākais ārstēšanās līdzeklis būs jau reiz lietotās vannas – un, kā atmiņās raksta Ede Pumpura, pēc tam “nekas vairs nelīdzēja”.

Slimnieks pats gan vēl tic uz izveseļošanās, atvaļināšanās, paaugstinātu pensiju un atgriešanās dzimtajā pusē – par tādu uzskata Lielvārdi, Piebalgu, Rīgu. Cer uz Kaukāza dziedinošajiem avotiem un ārstēšanos Krimas sanatorijās. Bet līdzekļu pietiek tikai Ķemeriem, turklāt Pumpuram nav vairs arī spēka tālākam ceļam – 1902. gada maijā Daugavpils stacijā vilciena vagonā viņš tiek ienests.

No 20. maija līdz 30. jūnijam sarunāta ārstēšanās Ķemeru, kur dzejnieka nomocītā miesa atkal tiek vannota un mērcēta *ķīmiskajās* vannās. Sekas šīm medicīniskajām manipulācijām ir traģiskas – jau pēc desmit dienām, 30. maijā, Pumpurs ļoti smagā stāvoklī tiek nogādāts Rīgas pilsētas slimnīcā Bruņinieku ielā.

Pēdējā adrese

Izmeklējot slimnieku, Rīgas ārsti atrod daudzus audzējam līdzīgus paaugstinājumus, sāpīgu augoni uz krūšu kaula, audzēju krūškurvja labajā pusē, audzēja veidīgu labējo deniņu apvidus velvējumu, labā apakšdelma un labās rokas tūsku. Sirdzējam ir nepārejošas sāpes, arī klepus, miega traucējumi, slikta apetīte, paaugstināta ķermeņa temperatūra. *Osteosarcoma multiple...* Ļaundabīgākā no vēža formām.

Pēc trim slimnīcā pavadītām dienām Pumpurs zaudē labo aci – tās ābols sabrūk. Slimība neuzvarami pārņem un iznīcina dzejnieka reiz tik stulto, skaisto stāvu. Viņš pats sevi sajūt arvien mazāk, jo gandrīz visu laiku ir iegrimis miegā. “Kopš vakardienas pēcpusdienas pacients sabrūk acīm redzami” – tā 15. jūnijā ierakstīts Pumpura slimības vēsturē.

Kamēr viņš pusnemaņā vada savas pēdējās dienas, tuvojas Jāni. Rīgas Latviešu biedrība rīko Pumpura vakaru. Dzejnieks pats arī par to ir zinājis – vēl pirms nelaimīgā Ķemera brauciena. Varbūt pat cerējis būt klāt.

17. jūnija sarīkojumā par Pumpura daiļrades sākumu runā viņa jaunības draugs un reiz arī sāncensis cīņā par lepnās Rātminderu Lizes roku Matīss Kaudzīte, par dzeju referē Teodors Zeiferts, Andrieva Niedras neglaimojošās pārdomas par eposu *Lāčplēsis* nolasa Niedras draugs Rūdolfs Blaumanis. Pāvuls

Jurjāns diriģē kora dziesmas ar Pumpura vārdiem, Jēkabs Duburs deklamē *Hīna kapu*, *Imantu* un citus dzejoļus.

Otrā rītā Kaudzītes Matīss un viņa Līze, kuru Pumpuram kādreiz tik ļoti gribējās saukt par savējo, vienīgo, mīļoto, apciemo dzejnieku slimnīcā. Samērā vienaldzīgi noklausījies sarīkojuma pārstāstu, Pumpurs nožēlo, ka nevarēs vairs atgriezties Piebalgā, lai būtu tuvāk vecajiem draugiem, ar kuriem kopā jaunība tik skaisti un pilnvērtīgi pavadīta. Būs laikiem jāmirst...

Pumpura seja ir miera pilna, balsī nav nožēlas – tikai samierināšanās un atvadas. Dzīve nodzīvota, Līze neiegūta. Ko viņš tik ļoti bija alcis atrast šajā ducīgajā sievā ar šauri samiegtajām acīm? Vai viņa toreiz bija cita, vai viņš savādāks?...

Nākamajās dienās Pumpura ķermeņa temperatūra iet pāri 39 grādiem, viņš visu laiku ir miegā vai miegainā apātijā. Dažreiz sapņo par māti, kas Andreju tik ļoti mīl, par viņas gādīgo roku dziedējošo pieskārienu un par viņai vien zināmajiem stiprajiem vārdiem, kas spēj ārstēt dažādas vainas. Tik daudziem māte mācējusi palīdzēt, tik ne saviem bērniem.

Svētdien, 23. jūnijā, pusčetros pēcpusdienā Andreja Pumpura slimīgais miegs pāriet mūžīgajā.

Atpestīts no mokām

Viņa gars jau ir projām, bet miesa vēl tiek pakļauta pēdējai izpētei. Sekcijā paveras patiesi baismīga aina – viss ķermenis ir pilns audzējiem, tie – cilvēka dūres un daži pat pāris dūru lielumā – atrodas gan zem ādas, gan kaulos, gan pie iekšējiem orgāniem. Plaušās tiek atrasts arī tuberkulozes perēklis. Nāve ir atnākusi kā atpestīšana no pārcilvēciskajām ciešanām.

Uz vīra bērēm atbraukusi Ede slimnīcas liķu kambarī ierauga Andreja sejā apskaidrotu un gaišu smaidu. To viņa nekad nespēj aizmirst.

Rīgas Latviešu biedrības gādātā ozolkoka zārkā dzejnieku Andreju Pumpuru apglabā Lielajos kapos. Kopā ar ļaužu pulku pēdējā gaitā viņu pavadā māte, sieva, bērni.

30. jūnijā Daugavpils intendantūras priekšnieks ar pavēles Nr.181 otro paragrāfu no *kaulu atmieksķēšanās* mirušo galma padomnieku Pumpuru izslēdz no noliktavas sarakstiem. Un punkts. ■

Rīgas pilsētas slimnīcas pirmā nodaļa, pirmā palāta un ceturtā gulta klūst par pēdējo adresi dzejnieka Andreja Pumpura mūžā.

Maija Krekle